

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for Risværet, kystlynghei. Nærøy kommune, Nord-Trøndelag fylke

NIBIO RAPPORT | VOL. 3 | NR. 62 | 2017

Per Vesterbukt, Sølvi Wehn, Line Johansen

Divisjon for matproduksjon og samfunn

Kulturlandskap og biomangfold

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplaner for Risværet, kystlynghei. Nærøy kommune, Nord-Trøndelag fylke

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Per Vesterbukt, Sølvi Wehn, Line Johansen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
31.03.2017	3/62/2017	Åpen	10108	17/00131
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-01847-6	2464-1162	61	2	

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Nærøy kommune

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Torhild Libjå

STIKKORD/KEYWORDS:

Kystlynghei, handlingsplan, skjøtselsplan, utvalgt naturtype, vegetasjon

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

På oppdrag fra Nærøy kommune ble det kartlagt viktige naturtyper på det historiske handelsstedet Risværet, og tilhørende skjøtselsplan utformet for videre skjøtsel av området. Følgende øyer ble undersøkt; Risværøy, Kalvøya, Hovøya og Sandøya. Det ble registrert både kystlynghei og naturbeitemark med verdi A. Risværøya innehar kalkrik kystlynghei, noe som er sjeldent i denne regionen. Området som helhet opplever likevel en økende trussel i form av tiltagende gjengroing. Det anbefales derfor restaurering med gjeninnførsel av lyngsviing i kystlyngheia i tillegg til dagens beite. Dette vil opprettholde den truede naturtypen kystlynghei, samtidig som beiteressursene i lyngheia øker. Risværet har også en landskapsverdi for regionen bestående av gammelt kulturlandskap preget av kystjordbruk.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Nord-Trøndelag

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Nærøy

STED/LOKALITET:

Risværet

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

GODKJENT /APPROVED

Knut Anders Hovstad

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Per Vesterbukt

NAVN/NAME

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtselsplan i samsvar med Handlingsplan for kystlynghei. Arbeidet er utført på oppdrag fra grunneier og finansiert av Fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Innledningen er hentet ut fra handlingsplanen for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlynghei i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnede for denne skjøtselsplanen.

Takk til Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Nærøy kommune og bruker for verdifull informasjon til prosjektet.

Stjørdal, 31.03.17

Per Vesterbukt

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	6
1.1	Ulike typer kystlynghei	7
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei	7
2	Dagens status på Risværøya og omkring-liggende øyer	9
3	Skjøtsel av Risværret – beskrivelse av planlagte tiltak	17
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei.....	17
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	17
3.3	Lyngsviing	19
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	20
3.5	Mål for skjøtsel på Risværret	21
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på Risværret	26
3.6.1	Beiterelaterte tiltak.....	26
3.6.2	Planer for sviing.....	27
3.6.3	Planlagte restaureringstiltak	27
3.6.4	Andre planlagte skjøtselstiltak.....	28
3.7	Oppfølging av skjøtselsplanen.....	28
4	Mer informasjon.....	29
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten	30
6	Kilder.....	36
7	Ortofoto/kart.....	37
8	Bilder.....	41
9	Artsliste.....	53
	Vedlegg.....	61

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om senhøsten og vinteren.

Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensetningen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediaær bakli-hei, intermediaær kystlynghei, intermediaær tørr kystlynghei, intermediaær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015). I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttørkingsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktkrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

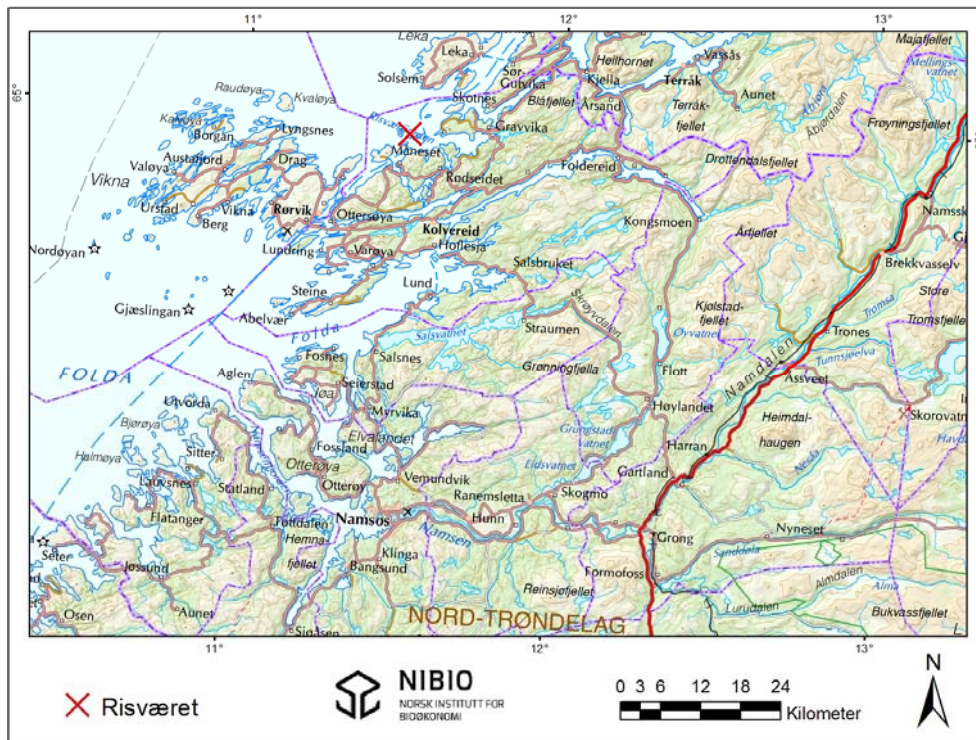
Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstseson. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge:

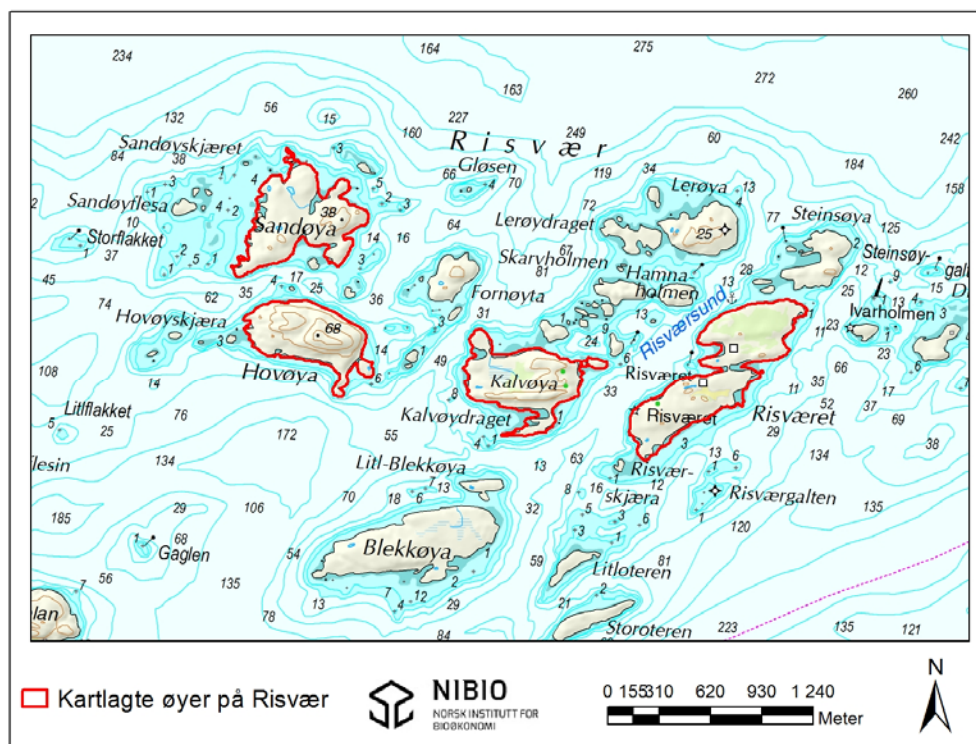
Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og

fjellarter øker, som for eksempel dverghjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttørkningsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

2 Dagens status på Risværøya og omkringliggende øyer

Figur 1. Lokaliteten Risværet i Nærøy kommune (merket rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 2. Oversikt over kartlagte øyer på Risværet (inntegnet rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Risværøya

Tidligere bruk

Lokaliteten ligger i Risvær fjorden helt nord i Nærøy kommune, 2 km fra fastlandet og 12 km nord for tettstedet Kolvereid. Skjøtselsplanen omhandler i tillegg til hovedøya Risværøy de tre omkringliggende øyene; Kalvøya, Hovøya og Sandøya. Risværøya er et gammelt handelssted i Ytre Namdalen fram til stedet ble fraflyttet rundt 1960, og har en sentral betydning i Nærøys historie. Her var bl.a. anløp med Hurtigruta, postkontor, telegrafstasjon, bakeri, skole mm. Det er nærliggende å anta at det som følge av den store aktiviteten og bosettingen opp gjennom århundrene må ha vært en ganske intensiv bruk av utmarka gjennom beite og slått på Risværøya. Vedrørende lyngbrenning må dette ha foregått langt tilbake i tid og det er uvisst når siste brenning fant sted. En ukontrollert storbrann fant sted på 1970-tallet der flere bygninger gikk tapt, og mye av røsslyngen på øya gikk ut som følge av dette. Ikke brent etter dette. Etter fraflyttingen har det vært helårsbeite med sau her siden 1970-tallet. Dagens bruker leier jorda og har drevet siste 5 år med gammelnorsk sau (K. Nubdal, pers. med.). Risværøy ble sist kartlagt i 2004 og beskrevet som; baserik vegetasjon både hei- og engvegetasjon. Området inneholder flere truede vegetasjonstyper. Området er fortsatt holdt i hevd, men beitetrykket er noe hardt. Vurderes som svært viktig, verdi A (Moen *et al.* 2006).

Figur 3. Fra Risværøya mens det fremdeles var aktivitet og bosetting på øya, bilde fra før 1930. Legg merke til at trær/busker er totalt fraværende i terrenget. Kilde: Museet-Midt.

Dagens status for kystlyngheia

Befaring og feltarbeid ble utført 29-30 juni 2016 av Line Johansen og Sølvi Wehn. Topografisk utgjør beitearealet på Risværøya slake høydedrag og mindre flate forsenkninger med marine avsetninger. Beiteområdet omfatter hele øya og er i dag helårsbeite med gammelnorsk sau, 28 sau og 28 lam i 2016. Dominerende naturtyper er kystlynghei og naturbeitemark. For fullstendig oversikt over kartlagte naturtyper med verdisseting, se tabell 1.

Tabell 1. Liste over kartlagte lokaliteter 2016 med registrerte naturtyper.

Lokalitet	Id Naturbase	Naturtype	Verdi
Risværøy	BN00037601	Kystlynghei	A
Risværøy	BN00037601	Naturbeitemark	B
Risværøy	BN00037601	Strandeng	B
Kalvøya	-	Kystlynghei	B
Kalvøya	-	Naturbeitemark	B
Sandøya	-	Naturbeitemark	A
Sandøya	-	Kystlynghei	A
Sandøya	-	Strandeng	B
Hovøya	-	Kystlynghei	B

Feltsjikhøyde på Risværøya er 10-60 cm, lavest i vindutsatte områder. Søre del av øya har også flekkvise partier med berg oppe i dagen. Viktigste jordsmonntype er lyngtorv over berg. Geologisk består hele risværet av granodiorittisk gneis, båndet og sliret, delvis migmatittisk (ngu.no), men noe kalkberg oppe i dagen ble dog observert under befaring. Ikke tegn til lyngsviing under befaring. Rikelig med vannforekomster. Kystlyngheia består av intermediær kalkkrik tørkeutsatt hei dominert av urter og gras, forholdsvis artsrik. Den kalkrike kystlyngheia som fremkommer her på Risværøya er sjelden i denne regionen. Spredte oppslag med bjørk både i kystlyngheia og naturbeitemarka finnes, men gjengroingen er generelt på et minimum. Ingen rødlistearter ble påvist. To hus står igjen i dag – svært dårlig forfatning. Mange hustufter finnes også fra tidligere bygninger på øya. Får verdi A grunnet stort areal, artsrik, god tilstand (i bruk) og fravær av gjengroing.

Naturtyper som ble registrert: *Intermediær-kalkkrik, tørkeutsatt hei (rike tørrheier)* 75 % (Tilsvare delvis tidligere D0701 tørr lynghei (kalkkrik type), og D0702 tørr gras-urterik hei). Artsrik hei med bl.a. blåknapp, engfrytle, engkvein, gulaks, geitsvingel, smyle, tepperot, tiriltunge, ørevier, øyentrøst sp., smalkjempe, fuglevikke, bråtestarr, blåklokke, kattedot, beitesveve, harerug, rødsvingel, rypebær, småmarimjelle, nattfiol, småengkall, rundskolm, engfiol, rødkløver, blåkoll og blåstarr. Svært lite røsslyng, i stedet blokkebær og krekling som dominerende lyngarter. Einerbusker utbredt, men veldig krypende. Noe høyt beitetrykk.

Intermediær-kalkkrik, lite tørkeutsatt hei (rike fuktheier) 10 % (Tilsvare delvis tidligere D0703 fuktig lynghei (kalkkrik type)), samt *Intermediær-kalkkrik, lite tørkeutsatt hei (rike fuktheier)* i mosaikk med naturbeitemark 15 %. Utbredt i fuktige sig, med større innslag av arter hjemmehørende i frisk/fuktig mark som; hvitveis, marikåpe sp., bjønnskjegg, molte, blåtopp, hvitmaure, sølvvier, hvitbladtistel, tettegras, mjødurt, hanekam, hårstarr, bleikstarr, agnorstarr, flekkmarihånd og brudespore.

Dagens status for naturbeitemarka

Det ble registrert *Rik beitetørring* (beiteeng på kalkkrik til svært kalkkrik mark) med dominans av bl.a. dunhavre, engfrytle, tepperot, blåknapp og mjødurt. Tilsvare vegetasjonstypen G7b Dunhavre-dunkjempe-utforming i Fremstad (1997). Arter som kan nevnes er smalkjempe, agnorstarr, rødsvingel, gulaks, blåstarr, villin, strandkjempe, hanekam, rundskolm, hvitmaure, rødkløver, geitsvingel, legeveronika, kattedot, grønnstarr, vørkål, harerug, fuglevikke, tiriltunge, enghumleblom, karve,

blåfjær, fjellmarikåpe, reinfann, engfiol, nattfiol, marinøkkel, flekkmarihånd og brudespore. Verdi A grunnet stort areal, god hevd med beite, ikke gjødeslpåvirket, artsrikt og fravær av gjengroing og tekniske inngrep. Muligens var her fra gammelt av enda større areal med slåtte-/naturbeitemark som følge av intensivt bruk.

Kulturbeite/gammeleng

Tidligere innmark som i dag bærer preg av næringsrik kulturmark/gammeleng med dominans av sølvbunke og høgstaudevegetasjon, slik at den her hverken faller inn under slåttemark eller naturbeitemark. Dominert av sølvbunke, spor av insådde gras som timotei og hundegras. Ellers spredte innslag av både nitrofile arter som indikerer gjødselpåvirket/næringsrik mark (stornesle, sølvbunke, mjødur, engsyre), arter ved opphør/lavt beitetrykk (blokkebær, skogstjerne, skrubbær, bjørk), og generelle slåtte-/beitemarksarter (gulaks, harerug, tiriltunge, engfiol, følblom, rødsvingel, smalkjempe, karve).

Gjengroing/fremmede arter

Skogen som i dag er etablert på Risværøya er gjengroingsskog dominert av bjørk. På nordlige del av øya har denne fasen pågått såpass lenge at tidligere kystlynghei/naturbeitemark er utgått, og registreres i dag som skogsareal. Tendenser til beiteskog med tråkk, beite, åpne glenner og stort innslag av gras/urter i feltsjiktet. Spredte oppslag med bjørk (>2 m), særlig i kantsonen mot skogen, betyr at gjengroingen vil øke noe i utbredelse kommende år til tross for beite. Forvillet prakthjelm påvist enkelte steder, men med begrenset omfang. Dette er en fremmedart med status *Potensielt høy risiko* (PH). Arten er en hybrid, vanligvis steril og formerer seg med rotskudd (Gederaas *et al.* 2012).

Sitkagran (*Picea sitchensis*) er en fremmed art i Norge og står oppført på Norsk svarteliste for arter (Gederaas *et al.* 2012). Arten har stor spredningspotensiale og det er observert etablering i kystlynghei flere steder. Sitkagran ansees på grunn av dette som en trussel mot den truede og utvalgte naturtypen kystlynghei (Nygaard *et al.* 2000, Aarrestad 2009, Øyen *et al.* 2009). Sitkagran er plantet ut flere steder på nordlige del av Risværøya (fig. 5) Disse plantasjene har nå frøproduserende individer med en høyde på 6-8 m. På sørlige del av øya ble registrert flere spredningsindivider med sitkagran, mens nordlige del har spredning særlig intill plantasjene. Dagens situasjon med sitkagran og spredning på Risværøya er i en fase som bare vil akselerere i tiden fremover.

Kulturminner

Innenfor kulturbeitet finnes kulturminne (fig. 7) med datering til mulig steinalderboplass. (Kulturminnebasen Askeladden 2016). Dette er automatisk fredet kulturminner fra før reformasjonen (1537), som er fredet etter Kulturminneloven. I tillegg finnes tufter fra tidligere bebyggelse på øya og flere steingjerder.

Beskrivelser av kulturminnet (Kilde: Kulturminnebasen Askeladden 2016)

Type kulturminne:	Løsfunn
Kategori:	Arkeologisk minne
Art:	Løsfunn
Opprinnelig funksjon:	Uspesifisert
Vernestatus:	Automatisk fredet
Datering:	Uviss tid
Registrerte funn:	Steinøkser
Lokalitets ID:	46252-1

Beskrivelse: Inne på dyrket mark, innen et mål: Funnsted for steinøkser og senkesteiner. Mulig steinalderboplass. Funnet ca. 1930 under jordarbeide, i overflaten, i myrblandet jord. Funnet av Kristian Sørensen.

Kalvøya

Kalvøya ligger 400 m. vest for Risværøya. Her er lave kuperte terrengformasjoner der naturtypen kystlynghei har mer sammenhengende og større utbredelse sammenliknet med Risværøya. Hovedsakelig dominans av tørr, fattig til fuktig fattig kystlynghei på grunt torvdekke (flekvis mosaikk med berg). Feltsjikhøyde 20-60 cm. Røsslyngen på øya er gammel og forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). 50 % av røsslyngen er død som følge av langvarig tørke-, vind- og barfrostperioder vinteren 2014, og generelt lav revegetering etter vinterskaden 2014. Naturtypen er *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 60 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 40 %. Kystlyngheia er egnet for lyngsviing, og gjeninnførsel av sviing her vil øke beitekvaliteten for både sommer- og vinterbeite, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Ingen spor av lyngsviing ved befarung.

Mengdearter i lyngheia er røsslyng, krekling, blokkebær, torvull, einer, molte og slåtestarr. Andre påviste arter er bl.a. gulaks, engfrytle, øyentrøst sp., rogn, blåklokke, rypebær, tettegras, stormarimjelle, kornstarr, blåstarr, linnea, småsyre og legeveronika. Spredte oppslag med bjørk og rogn, i forsenkninger tendenser til tresjikt med bjørk. Fremmede arter: øya har en stor sitkagran-plantasje med frøproduserende individer og med spredning inn i kystlyngheia, men foreløpig ikke et utbredt problem.

Naturbeitemark verdi B ble registrert på flat marin avsetning i nordvest. God hevd, ikke gjengroing, skjellsand-påvirket. Sterk verdi grunnet stort areal, god hevd, artsrikt. Delnaturtypen er *Rik beiteeng*. Arsmangfold bl.a. hvitkløver, tiriltunge, gåsemure, rødsvingel, engrapp, blåklokke, tveskjeggveronika, gulaks, karve, smalkjempe, gjeldkarve, marikåpe sp., rødkløver og hanekam. Beites med gammelnorsk sau, 18 sau og 14 lam i 2016. Hardt beitetrykk, også fra gås. Sauene får her tilleggsforing under vinteren. Mindre areal grøftet myr grenser inn mot naturbeitemarka. Tifredsstillende vanntilgang, egnet både for sommer- og vinterbeite.

Hovøya

Hovøya har plassering 600 m. vest for Kalvøya. Kupert, bratt terrenget med lett forvitrende berggrunn som gir masse sprekker. Vegetasjonsdekket preget av stor andel nakent berg (ca. 30 %) sammenliknet med de andre øyene. Dominans av tørr/fuktig fattighei på grunt torvdekke. Naturtypen jevnt fordelt mellom *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 50 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 50 %. Mengdearter bl.a. torvull, røsslyng, krekling, blokkebær, molte, skrubbær og heigråmose. Noe engpreg på toppen med bl.a. flekkmarihånd, linnea, slåttestarr, legeveronika, gullris, rødsvingel, vendelrot, tepperot, tiriltunge og brudespore. Lav steds kvalitet pga. farlig fjellstruktur. Ca. 75 % død lyng som følge av vinterskeden 2014. Røsslyng gammel, forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Enkelte oppslag med bjørk og rogn i bergsprekker, ellers ikke gjengrodd. Spor av torvtekt. Pause i beitinga her siste årene grunnet lite lyng. Kan ha beite i fremtiden, men krevende terreng på arealet med mye lyng, samt mye nakent berg.

Sandøya

Øya ligger 200 m. nord for Hovøya og 2 km nordvest for Risværøya. Forholdsvis slakt og småkupert terreng. Sammenhengende vegetasjonsdekket med lite berg oppe i dagen. Noen oppslag med bjørk finnes, men gjengroing nærmest totalt fraværende. Einer flekkvis mengdeart. Naturtypen er *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 70 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 30 %. Arter bl.a. torvull, røsslyng, krekling, blokkebær, molte, skogstjerne, smyle, tiriltunge, nattfiol, gulaks, småmarimjelle, flekkmarihånd, slåttestarr, legeveronika, rødsvingel, tepperot og engfrytle. Ca. 75 % død lyng som følge av vinterskaden 2014. Røsslyng gammel, forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Spor av torvtekt. Beite med gammelnorsk sau, 17 sau og 13 lam i 2016, middels beitetrykk i lyngheia – høyere i naturbeitemarka, god hevd. Verdi A grunnet høy vekt på tilstand, fravær av gjengroing og ingen fremmede arter, middels stort areal. Egnet både for sommer- og vinterbeite grunnet forekomster med røsslyng og store areal med strandeng og naturbeitemark. Rikelig tilgang på vann. Mye forsøpling med plast fra havet i strandsonen.

Naturbeitemark med noe glidende overgang til strandeng nederst. Begge artsgrupper inkludert her. Generelt fattig beiteeng, men noe påvirket av skjellsand. Delnaturtyper er *Fattig beitetørreng* (80 %) og *Fattig beiteeng* (10 %), samt tendenser til Strandeng (10 %). Arsmangfold bl.a. hvitkløver, tiriltunge, gåsemure, rødsvingel, engrapp, blåklokke, tveskjeggveronika, gulaks, karve, smalkjempe, gjeldkarve, marikåpe sp., rødkløver, fuglevikke, myrmaure, myrhatt, enghumleblom, tunsmaarve, bogestarr, slåttestarr, gulstarr, ljåblom og hanekam. Beites med gammelnorsk sau, 18 sau og 14 lam i 2016. Hardt beitetrykk, også fra gås, men ikke overbeite, trakk eller erosjonsskader. Verdi A som følge av høy vekt på antall arter, størrelse og tilstand.

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: 1.3.2017
Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart): Helårsbeite siden 1970-tallet. Daens bruker har drevet her i 5 år. Gammelnorsk sau på helårsbeite på Risværøya og Kalvøya, Hovøya med sommerbeite (pause siste årene), Sandøya med vinterbeite.
Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: Risværøya: 28 sau, 28 lam (hele året) Kalvøya: 18 sau, 14 lam (hele året) Sandøya: 17 sau, 13 lam (vinteren) Hovøya: sommerenbeite – nå pause
Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart): Ikke svidd i nyere tid. Ukontrollert storbrann på 1970-tallet svidde av store areal med lyng, flere hus gikk tapt.
Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing: Nei
Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)? Gammelt handelssted som har svært lang brukshistorie med beite, slått og sviing (fra før 1600-tallet). Regelmessig bruk med beite og slått fram til stedet ble fraflyttet 1960. Etter det beitet.
Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres? Dagens bruk passer bra. Ikke planer om større endring.
Må skjøtselen tilpasses spesielle verdier i området (sjeldne arter, problemarter, kulturminner, vern etc.)? Se avsnitt på kulturminner s. 13.
Beskriv rutiner for tilsyn og sanking: Regelmessig tilsyn gjennomføres. Dyrene samles på høsten (1 gang i året). Tilleggsfor ved behov.

Beskriv tilgang til ly på beite:

Terrenget har noe naturlig skjerming i forsenkninger, samt større skogsområde på Risværøya. Dyrene har også tilgang på ett av husene på denne øya. Stor sitkaplantasje på Kalvøya. Ingen leskjul.

Beskriv rutiner for eventuell nødføring og plassering av fôr plass:

God tilgang på tang på alle øyene. Risværøy har fôr plass nord på øya ved skogholtet. Utfører i dag noe tilleggsføring på Sandøya, Kalvøya og Risværøya (silofor + kraftfor).

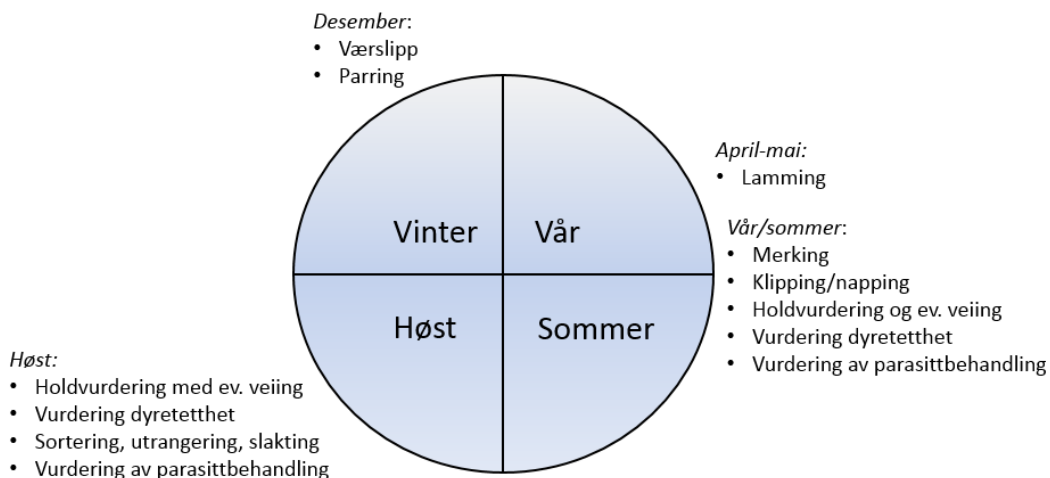
Beskriv vanntilgang til dyra på beite:

Generelt bra og stabil tilgang på vann fra flere større og mindre tjern på øyene, uten uttøringsfare.

Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»):

Ja

Driften gjennom året – legg til aktiviteter: Lamming april-mai. Merking, klipping, holdvurdering og parasittbehandling på høsten. Medisinering (involdsnylter) på høsten.

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

Andre kommentarer:

Snittvekt lam på 12 kg, opptil 17 kg maks, indikerer gode beiteforhold på Risværet. Ikke problemer med rovdyr tap til ørn.

3 Skjøtsel av Risværet – beskrivelse av planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernlova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulike alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvedet og skadet røsslyng forringer beiten mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å føre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhegning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beiteene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter. Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har

nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig førtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med inneføring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og inneføring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhalete sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tynge saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lynsvingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha.

Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel på Risværet

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtelsesplan: 1.3.2017			
Dato befaring: 29-30.6.2016			
Dato samtale med grunneier/bruker: 29-30.6.2016			
Utformet av: Per Vesterbukt			Firma: NIBIO
UTM sone:	Nord: 7210119N	Øst: 336639Ø	Gnr./Bnr.: 121/1
Areal (nåværende): 1166 daa. (Risværoya 376 daa) (Kalvøya 260 daa) (Hovøya 234 daa) (Sandøya 296 daa)			Areal (etter evt. restaurering): 1166 daa.
Del av verneområde: Nei			Hvilket vern:
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke: Hensyn til kulturminne. Skjøttes best gjennom beite på denne lokaliteten.			
MÅL			
Hovedmål for lokaliteten: Øke beitekvaliteten og verdien for kystlyngheia og naturbeitemarka ved å redusere gjengroing, gjeninnføre lyngsviing og opprettholde beite med gammelnorsk sau. Bevare en rødlistet, sterk truet naturtype. Utnytte forressurser i utmarka.			
Konkrete delmål: <i>Risværoya</i> Restaurering: Oppslag med rogn, bjørk, mm. bør hugges ut som et tiltak mot for å stanse videre gjengroing. Plantasjer med sitkagran bør hugges ut og fjernes da disse fungerer som kilder for frøspredning med sitkagran. Kvaliteten på utmarksbeite forringes kraftig da grana skygger ut gras og urter fra feltsjiktet. Også individer med sitkagran som har spredt seg utover øya bør fjernes før de rekker å utvikle			

frøkongler. Generelt bør busker/trær hugges ut ved høyde over 1 m. da disse gjerne brenner dårlig under lyngsviing. Einerbusker brenner godt og trenger ikke hugges ut på forhånd, men skulle store busker stå igjen etter brann bør disse fjernes. Ideelt sett bør hogstavfall fraktes ut av kystlyngheia, men om terrenget vanskeliggjør dette kan avfallet samles og brennes i lyngheia, fortrinnsvis på andre naturtyper (berg, myr, fjæresone), da større bål gir høy varmeutvikling og ødelegger røtter og frøbank i jordsmonnet. Etablerte bålflater bør brukes om igjen ved senere brenning. 2-3 av de største buskene med rogn på Risværet kan imidlertid settes igjen for å fungere som ly/skjul på sikt. En bør også følge med utbredelsen til prakthjelm, og individer som er spredt ut fra hage og inn i beitemarka kan fjernes.

Beite:

Mål: Utnytte forressurser, opprettholde beite med rasen gammelnorsk sau og opprettholde naturbeitemark med verdi A.

Befaring 2016 viste at naturbeitemarkene på Risværøya har god hevd med høyeste verdi. Tilstanden på lyngheia medfører at den vegetasjonsmessig er mindre egnet for vinterbeite pga. lite/ingen røsslyng, som er det viktigste vinterforet til utegangersau, mens krekling (som ikke beites av sauene) har stor utbredelse. Beitet bør imidlertid fortsette som i dag da den holder gjengroingen tilbake, samt at brukeren har gode innarbeidede rutiner for tilleggsføring. En bør følge med på både tilstanden til dyrene og vegetasjonen gjennom beitesesongen, samt slaktevekt etter endt sesong og evt. justeres antall beitedyr hvis beitegrunlaget tilsier det. Helårsbeite skal være tuftet på et opplegg som sikrer at god dyrevelferd ivaretas. Det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsføring, tilgang på drikkevann og ly/skjul når forholdene krever det. Det skal også gjennomføres regelmessig tilsyn av dyrene gjennom vinterhalvåret. Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

Lyngsviing:

Formålet med lyngbrenning er å skape en mosaikk av kystlyngheivegetasjon med ulik alder. Dette er gunstig både for beitedyr og andre arter (eks. insekter og fugler). For at dyra til enhver tid skal ha tilgang på mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder er det viktig å ikke svi for store flater. Brannflater fører til større spiring av gras og urter (gir godt sommerbeite), i tillegg til spirer og unge skudd med røsslyng (gir godt vinterbeite) som er en bedre forressurs enn gammel forvedet røsslyng. Over tid vil en brannflate gradvis gjennomgå endring i vegetasjonsstrukturen fra gras- og urterik til rik utbredelse med lyng. Et beiteområde bestående av brannflater med ulik alder vil derfor inneholde areal som er godt egnet til både sommerbeite og vinterbeite, med rik utbredelse av gras, urter, lyng og busker. I sum øker dette den ernæringsmessige kvaliteten på kystlyngheia som helårsbeite.

Eablering av ny vegetasjon i brannflater vil variere mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Det er i dag ikke brannflater i området som kan brukes for å beregne hastighet på revegetering. Anbefalt tid mellom hver brenning er derfor her generell (10-25 år) og ikke områdespesifikk. Areal med kystlyngheia som ble registrert på Risværet er ca. 164 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes 8 daa per år. Det er viktig at det registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Flere naturtyper inngår i beitearealet, men det er bare areal med kystlyngheia som er aktuell for brenning, dvs. areal med strandenger og

naturbeitemark skal ikke brennes. Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Da lyngsviing krever store ressurser, kan man brenne f.eks. hvert andre eller tredje år, og slå sammen brannflater om nødvendig. Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder. **Før planlagt brann; se Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO**

Arkeologiske kulturminner

Veiledningen som er utarbeidet for skjøtsel av arkeologiske kulturminner gir retningslinjer for hvordan man kan gå fram for å ivareta disse verdiene i kulturlandskapet (Sør-Trøndelag Fylkeskommune 2006). Det at alle kulturminner fra før 1537 er fredet etter Kulturminneloven, innebærer at selve kulturminnet og en sikringssone på 5 meter omkring dette er beskytta mot alle former for inngrep og negativ innvirkning fra omgivelsene (Sør-Trøndelag Fylkeskommune 2006). Det er heller ikke lov å gjøre skjemmende tiltak i nærheten av kulturminnet.

Generelle formål, skjøtsel av kulturminner:

Skjøtsel av et kulturlandskap som inneholder automatisk fredete kulturminner skal sørge for at kulturminnene tas vare på slik at:

- Kulturminnene blir synlige, det vil si at man kan se de klart og tydelig i landskapet
- De er lite overvokste i overflaten, slik at særegenheter ved konstruksjonene trer fram
- Kulturminnene så langt som det er råd, viser hvordan de har sett ut i opprinnelig tilstand
- Kulturminnene ikke anvendes som oppbevaringsplass for ting fra gården

Skjøtselstiltak i områder med gravrøyser:

Gravrøysene er ofte omvendt skålforma, men ei eller flere forsenkinger i overflaten. Forsenkingene kan skyldes forsøk på gravplyndring eller at røysa har blitt brukt som massetak (Fylkeskommunen 2006). Røysene kan også være mer eller mindre overvokste med torv, som har vokst seg innpå fra kantene. Formen kan være vanskelig å kjenne igjen, fordi røysa har blitt fullstendig overvokst av urter og trær. Det kan også være lagt rydningsstein og gårdsavfall oppå røysene over lenger tid.

Det tidligere mer utbredte småfeholdet (geit og sau) bidro i sterk grad til å vedlikeholde kulturminnene, ved at vegetasjonen på og omkring dem ble holdt nede. Med redusert husdyrhold og beitebruk på den trønderske landsbygda, har gjengroingen blitt ei stor utfordring i arbeidet med å ivareta disse verdiene. Skjøtselen i områder med automatisk freda kulturminner må derfor generelt innebære å:

- Fjerne undervegetasjonen (lyng, urter, krypene trær) slik at kulturminnene igjen blir synlige
- Fjerne busker og trær slik at kulturminnene blir en del av kulturlandskapet
- Vedlikeholde området ved årlig skjøtsel, slik at vegetasjonen holdes nede og området holdes i hevd

I veiledningen påpekes det at man må vurdere det biologiske mangfoldet nærmere før man gjennomfører tiltak ved kulturminnene. Sjeldne planter, gamle eller spesielle trær og busker bør ivaretas, og kan representere verdifulle biotoper for fugler og andre dyr. I enkelte tilfeller kan det derfor være aktuelt at trær får stå, selv om de er plassert på toppen av kulturminnet.

I Fylkeskommunens veiledning (2006) presiseres det også at skader som er påført kulturminnet er en del av kulturminnet, og at skader fra gammel tid viser hvordan kulturminnet har blitt overlevert til senere tid.

Tiltak man ikke skal gjøre:

- Kjemiske midler skal ikke brukes for å fjerne vegetasjonen, fordi de kjemiske midlene da vil sive ned i bakken
- Torv som er grodd innpå kulturminnet, skal ikke fjernes. Gress og lyngtuer kan fjernes, men torvunderlaget bør sitte igjen
- Det skal ikke graves i jordsmonnet på eller inntil et arkeologisk kulturminne, og ikke legges noe til i overflaten
- Rota skal ikke fjernes ved nedsaging av trær. Ringbarking kan forhindre nye rotskudd
- Ikke bruke tunge maskiner på eller omkring kulturminnet. Bruk av maskiner bør eventuelt foregå på godt frossen mark

Aktuelle skjøtselstiltak kan være:

- Fjerne raskt og anna som er lagt oppå røysa. Rydningsstein skal ikke fjernes, fordi den er vanskelig å skille fra den opprinnelige steinen i røysa
- Fjerne urter, busker og trær ned til steinlaget i røysas overflate. Trær oppå røysa sages ned.
- Sikringssonen på 5 meter omkring røysa måles inn. Denne sonen skal behandles på samme måte som selve røysa slik at overgangen mellom gravrøysa og omgivelsene tydelig trer fram

Beite som skjøtselsmetode

Generelt sett er beiting med sau eller geit svært verdifullt for å ivareta arkeologiske kulturminner. Storfe er imidlertid ofte for tunge og kan påføre slike områder slitasje, eller de kan grave ved kulturminnene og påføre dem direkte skader.

Sauen er svært selektiv i sin måte å beite på fordi de har delt overleppe. Har den mulighet vil den velge ut de plantene som smaker best, slik som lavvokste gras og urter (Pehrson et al 2001). Selv om den unngår høye og frodige gras og urter, kan bladene av disse beites av. Frøstengler fra gras kan forlates urørt. Beitemarka kan dermed få et uryddig preg selv om den er godt nedbeita. Fuktige partier unngås ofte av sauene. De beiter derimot gjerne på lauv, ris, busker og trær så langt opp som de kan nå. Man skal også være forberedt på at sauene kan gnage på bark utover høsten, og da gjerne av ask, rogn og vierarter. Hvis man ønsker å bevare slike lauvtrær i området, bør man derfor sette opp nettin

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Kalvøya

Øya har partier som egner seg godt til lyngsviing. Anbefalt område å starte sviing er i sørvest, som har jevn lyngstruktur og minimalt med gjengroing. Oppslag med trær og busker over 1 m. bør hugges ut før brenning. Areal med kystlynghei registrert på Kalvøya er 148 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes 7,5 daa per år. Det er viktig at det registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Gjeninnførsel av sviing på Kalvøya vil øke beitekvaliteten for både sommer- og vinterbeite, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Den store sitkagranplantasjen på øya sprer seg nå inn i kystlyngheia, og anbefales fjernet for å unngå gjengroing med sitkagran i lyngheia. Helårsbeitet bør videreføres for å ivareta naturbeitemarka og kystlyngheia her. Tifredsstillende vanntilgang, egnet både for sommer- og vinterbeite.

Sandøya

I dag brukt kun som vinterbeite. Tifredsstillende vanntilgang, og øya er for øvrig egnet både for sommer- og vinterbeite da her er store areal med naturbeitemark og strandeng i tillegg til kystlyngheia. Gjengroing er nærmest totalt fraværende på Sandøya og lyngheia egner seg godt til lyngsviing, og det anbefaltes å starte sviing. Evt. oppslag med trær og busker over 1 m. bør hugges ut før brenning. Areal med kystlynghei registrert på Sandøya er 187 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes 9 daa per år. Det er viktig at det registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringhastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Gjeninnførsel av sviing på Sandøya vil øke beitekvaliteten for vinterbeitet her, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Beite bør videreføres for å ivareta naturbeitemarka og kystlyngheia her.

Hovøya

Vegetasjonsdekket preget av stor andel nakent berg (ca. 30 %) og lett forvitrende berggrunn som gir masse sprekker. Dette sammen med kupert, bratt terreng kan gi utfordringer med å kontrollere en brann under evt. lyngsviing. Bør likevel vurdere lyngsviing da dette vil forbedre beitekvaliteten betraktelig. Areal med kystlynghei i mosaikk med berg registrert på Hovøya er 192 daa. Nakent berg utgjør imidlertid ca 60 daa., dvs. at det gjenstår ca. 130 daa kystlynghei. For å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 10 daa per år (inkl. berg). Det er viktig at det registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringhastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Tifredsstillende vanntilgang, egnet både for sommer- og vinterbeite. Pause i beitinga her siste årene grunnet lite lyng. Bør fortsette beite i fremtiden (såfremt terrenget ikke forårsaker tap av sau på beite), og rasen gammelnorsk sau er da også godt tilpasset krevende terreng.

Tilstandsmål arter:

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

Fjerne oppslag med rogn, bjørk og sitkagran i kystlyngheia.

Bør hugge ut plantasjer med sitkagran på øyene

3.6 Planlagte skjøtselstiltak på Risværet

3.6.1 Beiterelaterte tiltak

<p>Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:</p> <p>Videreføre helårsbeite på Risværøya med gammelnorsk sau.</p> <p>Videreføre sommer-/vinterbeite på Kalvøya, Sandøya og Hovøya.</p> <p>Transport, sanking og utsetting av sau på øya kan medføre behov for ekstra innleid personell.</p> <p>Tilrettelegge for sikker adkomst til og fra øyene hvis behov for dette i forbindelse med sanking og flytting av sauer.</p> <p>Vedlikehold gjerder/sankegjerder.</p>
--

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Beite med gammelnorsk sau.	2017, årlig	Kr./dyr	Sommer, årlig
Transport, sanking og utsetting av sau på de ulike øyer		Kr./time	
Behov for ekstra innleid personell			
Oppsett/vedlikehold av gjerder		Kr./time	
<p>Utstysbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting:</p> <p>Gjerdepåler, netting, ekstra personell, evt. teknisk utstyr (boremaskin, krampepistol mm). Båtutlegg og ankring for omkringliggende øyer</p>			

3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing:

Oppstart med lyngsviing innenfor beiteområdet på Risværet. Prioriterte områder i en oppstartsfase bør være Kalvøya og Sandøya. Under sviing bør areal som inneholder kraftig utbredelse med gammel forvedet lyng og einerbusker prioriteres.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing:	Ved kapasitet	Kr/daa	
Utstysbehov knyttet til sviing: Innleid personell, evt. gjennomføre kurs i lyngsviing, brannvifter, Utstyr for å tenne og slukke etter lyngsviing; gassbrenner.			

3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak:

Hugge ut trær/busker >1 m.

Hugge ut plantasjer med sitkagran

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak: Rydding av oppslag med busker/trær. Fjerne oppslag med sitkagran fra kystlyngheia	Fra 2017/ved kapasitet	kr/daa	
Utstysbehov knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter: Ryddesag/motorsag for fjerning av lauvoppslag/busker, verneutstyr. Innleid entreprenør for hogst av plantasjer.			

3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK
Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting. Hensyn til fredete kulturminner som beskrevet under avsnitt s. 24.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

3.7 Oppfølging av skjøtelsesplanen

OPPFØLGING
Skjøtelsesplanen skal evalueres innen 5 år: Bør evalueres 2022 med rekartlegging av vegetasjonen.
Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper:
Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert:
ANSVAR
Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsesplanen: KJELL NUBDAL

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNs hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Risværet		Kommune: Nærøy		Områdenr.:		
ID i naturbase: BN00037601		Registrert i felt av: Line Johansen, Sølvi Wehn		Dato: 30.6.2016		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige):				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype (% andel fordeling): Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling):			Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling):			
Verdi (A, B, C): A, B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder befaring juni 2016.			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	x	Slått		
20-50 m		Svak		Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning		
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av NIBIO Kvithamar v/Per Vesterbukt. Dette er i forbindelse med oppfølging av handlingsplan for kystlynghei Nord-Trøndelag og utarbeidelse av skjøtselsplan, på oppdrag fra grunneier og Nærøy kommune. Skjøtselsplanen er finansiert av Nærøy kommune. Skjøtselsplanen omfatter lokaliteten Risværet og de fire mindre omkringliggende øyene; LitlRisværet, Fåøya, Søre Auholmen og Nordre Auholmen. Befaring og feltarbeid ble utført 29-30 juni 2016 av Line Johansen og Sølvi Wehn sammen med grunneier.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Lokaliteten ligger i Risvær fjorden helt nord i Nærøy kommune, 2 km fra fastlandet og 12 km nord for tettstedet Kolvereid. Skjøtselsplanen omhandler i tillegg til hovedøya Risværøya de tre omkringliggende øyene; Kalvøya, Hovøya og Sandøya. Topografisk utgjør Risværet kuperte høydedrag med enkelte små lågtliggende forsenkninger med marine avsetninger. Beiteområdet domineres av naturtypen kystlynghei og naturbeitemark, med flekkvis berg oppe i dagen, samt noe strandeng og kulturbeite. For kystlyngheia består hellingene av tynt jorddekke på berg mens forsenkningene er mer frisk/fuktig.

Viktigste jordsmonntyper er lyngtorv over berg. I tillegg finnes torv av varierende tykkelse, lågtliggende parti med marine avleiringer (leire, skjellsand), samt noe skjellsand i strandsonen.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Kystlyngheivegetasjonen på Risværet har på lik linje med vegetasjonen i området en mer nordlig karakter enn det lyngheia sør for Trondheimsfjorden har. Naturtyper som ble registrert: *Intermediær-kalkrik, tørkeutsatt hei (rike tørrheier)* 75 % (Tilsvarende delvis tidligere D0701 tørr lynghei (kalkrik type), og D0702 tørr gras-urterik hei). Artsrik hei med bl.a. blåknapp, engfrytle, engkvein, gulaks, geitsvingel, smyle, tepperot, tiriltunge, ørevier, øyentrøst sp., smalkjempe, fuglevikke, bråtestarr, blåklokke, kattedot, beitesveve, harerug, rødsvingel, rypebær, småmarimjelle, nattfiol, småengkall, rundskolm, engfiol, rødkløver, blåkoll og blåstarr. Svært lite røsslyng, i stedet blokkebær og krekling som dominerende lyngarter. Einerbusker utbredt, men veldig krypende. Noe høyt beitetrykk.

Intermediær-kalkrik, lite tørkeutsatt hei (rike fuktheier) 10 % (Tilsvarende delvis tidligere D0703 fuktig lynghei (kalkrik type)), samt *Intermediær-kalkrik, lite tørkeutsatt hei (rike fuktheier)* i mosaikk med naturbeitemark 15 %. Utbredt i fuktige sig, med større innslag av arter hjemmehørende i frisk/fuktig mark som; hvitveis, marikåpe sp., bjønnskjøgg, molte, blåtopp, hvitmaure, sølvvier, hvitbladtistel, tettegras, mjøddurt, hanekam, hårstarr, bleikstarr, agnorstarr, flekkmarihånd og brudespore.

Den kalkrike kystlyngheia som forekommer på Risværøya er sjelden i denne regionen.

Det ble registrert *Rik beitetørreng* (beiteeng på kalkrik til svært kalkrik mark) med dominans av bl.a. dunhavre, engfrytle, tepperot, blåknapp og mjøddurt. Tilsvarende vegetasjonstypen G7b Dunhavre-dunkjempe-utforming i Fremstad (1997).

Artsmangfold:

Artsrik hei med bl.a. blåknapp, engfrytle, engkvein, gulaks, geitsvingel, smyle, tepperot, tiriltunge, ørevier, øyentrøst sp., smalkjempe, fuglevikke, bråtestarr, blåklokke, kattedot, beitesveve, harerug, rødsvingel,

rypebær, småmarimjelle, nattfiol, småengkall, rundskolm, engfiol, rødkløver, blåkoll og blåstarr. Svært lite røsslyng, i stedet blokkebær og krekling som dominerende lyngarter. Einerbusker utbredt, men veldig krypende.

Rik beitetørring (beiteeng på kalkrik til svært kalkrik mark) med dominans av bl.a. dunhavre, engfrytle, tepperot, blåknapp og mjødur. Tilsvarer vegetasjonstypen G7b Dunhavre-dunkjempe-utforming i Fremstad (1997). Arter som kan nevnes er smalkjempe, agnorstarr, rødsvingel, gulaks, blåstarr, villin, strandkjempe, hanekam, rundskolm, hvitmaure, rødkløver, geitsvingel, legeveronika, kattedot, grønnstarr, værkål, harerug, fuglevikke, tirlunge, enghumleblom, karve, blåfjær, fjellmarikåpe, reinfann, engfiol, nattfiol, flekkmarihånd og brudespore.

Bruk, tilstand og påvirkning:

Tidligere bruk

Risværoya er et gammelt handelssted i Ytre Namdalen fram til stedet ble fraflyttet rundt 1960, og har en sentral betydning i Nærøys historie. Her var bl.a. anløp med Hurtigruta, postkontor, telegrafstasjon, bakeri, skole mm. Det er nærliggende å anta at det som følge av den store aktiviteten og bosettingen opp gjennom århundrene må ha vært en ganske intensiv bruk av utmarka gjennom beite og slått på Risværoya. Vedrørende lyngbrenning må dette ha foregått langt tilbake i tid og det er uvisst når siste brenning fant sted. En ukontrollert storbrann fant sted på 1970-tallet der flere bygninger gikk tapt, og mye av røsslyngen på øya gikk ut som følge av dette. Ikke brent etter dette. Etter fraflyttingen har det vært helårsbeite med sau her siden 1970-tallet. Dagens bruker leier jorda og har drevet siste 5 år med gammelnorsk sau (K. Nubdal, pers. med.). Risværoy ble sist kartlagt i 2004 og beskrevet som; baserik vegetasjon både hei- og engvegetasjon. Området inneholder flere truede vegetasjonstyper. Området er fortsatt holdt i hevd, men beitetrykket er noe hardt. Vurderes som svært viktig, verdi A (Moen *et al.* 2006).

Dagens status for kystlyngheia

Topografisk utgjør beitearealet på Risværoya slake høydedrag og mindre flate forsenkninger med marine avsetninger. Beiteområdet omfatter hele øya og er i dag helårsbeite med gammelnorsk sau, 28 sau og 28 lam i 2016. Dominerende naturtyper er kystlynghei og naturbeitemark. For fullstendig oversikt over kartlagte naturtyper med verdisetting, se tabell 1.

Feltsjikhøyde på Risværoya er 10-60 cm, lavest i vindutsatte områder. Søre del av øya har også flekkvise partier med berg oppe i dagen. Viktigste jordsmonntype er lyngtorv over berg. Geologisk består hele risværet av granodiorittisk gneis, båndet og sliret, delvis migmatittisk (ngu.no), men noe kalkberg oppe i dagen ble dog observert under befaring. Ikke tegn til lyngsviing under befaring. Rikelig med vannforekomster. Kystlyngheia består av intermediaer kalkrik tørkeutsatt hei dominert av urter og gras, forholdsvis artsrik. Den kalkrike kystlyngheia som fremkommer her på Risværoya er sjelden i denne regionen. Spredte oppslag med bjørk både i kystlyngheia og naturbeitemarka finnes, men gjengroingen er generelt på et minimum. Ingen rødlistearter ble påvist. To hus står igjen i dag – svært dårlig forfatning. Mange hustuffer finnes også fra tidligere bygninger på øya. Får verdi A grunnet stort areal, artsrik, god tilstand (i bruk) og fravær av gjengroing.

Dagens status for naturbeitemarka

Det ble registrert *Rik beitetørring* (beiteeng på kalkrik til svært kalkrik mark) med dominans av bl.a. dunhavre, engfrytle, tepperot, blåknapp og mjødurt. Tilsvarende vegetasjonstypen G7b Dunhavre-dunkjempe-utforming i Fremstad (1997). Arter som kan nevnes er smalkjempe, agnorstarr, rødsvingel, gulaks, blåstarr, villin, strandkjempe, hanekam, rundskolm, hvitmaure, rødkløver, geitsvingel, legeveronika, kattedot, grønnstarr, vårkål, harerug, fuglevikke, tiriltunge, enghumbleblom, karve, blåfjær, fjellmarikåpe, reinfann, engfiol, nattfiol, flekkmarihånd og brudespore. Verdi A grunnet stort areal, god hevd med beite, ikke gjødeslpåvirket, artsrikt og fravær av gjengroing og tekniske inngrep. Muligens var her fra gammelt av enda større areal med slåtte-/naturbeitemark som følge av intensivt bruk.

Kulturbeite/gammeleng

Tidligere innmark som i dag bærer preg av næringsrik kulturmark/gammeleng med dominans av sølvbunke og høgstaudevegetasjon, slik at den her hverken faller inn under slåttemark eller naturbeitemark. Dominert av sølvbunke, spor av insådde gras som timotei og hundegras. Ellers spredte innslag av både nitrofile arter som indikerer gjødselpåvirket/næringsrik mark (stornesle, sølvbunke, mjødurt, engsyre), arter ved opphør/lavt beitetrykk (blokkebær, skogstjerne, skrubbær, bjørk), og generelle slåtte-/beitemarksarter (gulaks, harerug, tiriltunge, engfiol, følblom, rødsvingel, smalkjempe, karve).

Gjengroing/fremmede arter

Skogen som i dag er etablert på Risværøya er gjengroingsskog dominert av bjørk. På nordlige del av øya har denne fasen pågått såpass lenge at tidligere kystlynghei/naturbeitemark er utgått, og registreres i dag som skogsareal. Tendenser til beiteskog med tråkk, beite, åpne glenner og stort innslag av gras/urter i feltsjiktet. Spredte oppslag med bjørk (>2 m), særlig i kantsonen mot skogen, betyr at gjengroingen vil øke noe i utbredelse kommende år til tross for beite. Forvillet prakthjelm påvist enkelte steder, men med begrenset omfang. Dette er en fremmedart med status *Potensielt høy risiko* (PH). Arten er en hybrid, vanligvis steril og formerer seg med rotskudd (Gederaas *et al.* 2012).

Sitkagran (*Picea sitchensis*) er en fremmed art i Norge og står oppført på Norsk svarteliste for arter (Gederaas *et al.* 2012). Arten har stor spredningspotensiale og det er observert etablering i kystlynghei flere steder. Sitkagran ansees på grunn av dette som en trussel mot den truede og utvalgte naturtypen kystlynghei (Nygaard *et al.* 2000, Aarrestad 2009, Øyen *et al.* 2009). Sitkagran er plantet ut flere steder på nordlige del av Risværøya. Disse plantasjene har nå frøproduserende individer med en høyde på 6-8 m. På sørlige del av øya ble registrert flere spredningsindivider med sitkagran, mens nordlige del har spredning særlig intill plantasjene. Dagens situasjon med sitkagran og spredning på Risværøya er i en fase som bare vil akselerere i tiden fremover.

Kalvøya

Kalvøya ligger 400 m. vest for Risværøya. Her er lave kuperte terrengformasjoner der naturtypen kystlynghei har mer sammenhengende og større utbredelse sammenliknet med Risværøya. Hovedsakelig dominans av tørr, fattig til fuktig fattig kystlynghei på grunt torvdekke (flekvis mosaikk med berg). Feltsjikhøyde 20-60 cm. Røsslyngen på øya er gammel og forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug *et al.* 1999). 50 % av røsslyngen er død som følge av langvarig tørke-, vind- og barfrostperioder vinteren 2014, og generelt

lav revegetering etter vinterskaden 2014. Naturtypen er *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 60 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 40 %. Kystlyngheia er egnet for lyngsviing, og gjeninnførsel av sviing her vil øke beitekvaliteten for både sommer- og vinterbeite, da det fjerner gammel død røsslyng og fremmer framvekst av gras og urter, samt revegetering med unge næringsrike røsslyngskudd. Ingen spor av lyngsviing ved befaring.

Mengdearter i lyngheia er røsslyng, krekling, blokkebær, torvull, einer, molte og slåttestarr. Andre påviste arter er bl.a. gulaks, engfrytle, øyentrøst sp., rogn, blåklukke, rypebær, tettegras, stormarimjelle, kornstarr, blåstarr, linnea, småsyre og legeveronika. Spredte oppslag med bjørk og rogn, i forsenkninger tendenser til tresjikt med bjørk. Fremmede arter: øya har en stor sitkagran-plantasje med frøproduserende individer og med spredning inn i kystlyngheia, men foreløpig ikke et utbredt problem.

Naturbeitemark verdi B ble registrert på flat marin avsetning i nordvest. God hevd, ikke gjengroing, skjellsand-påvirket. Sterk verdi grunnet stort areal, god hevd, artsrikt. Delnaturtypen er *Rik beiteeng*. Arsmangfold bl.a. hvitkløver, tiriltunge, gåsemure, rødsvingel, engrapp, blåklukke, tveskjeggveronika, gulaks, karve, smalkjempe, gjeldkarve, marikåpe sp., rødskløver og hanekam. Beites med gammelnorsk sau, 18 sau og 14 lam i 2016. Hardt beitetrykk, også fra gås. Sauene får her tilleggsforing under vinteren. Mindre areal groftet myr grenser inn mot naturbeitemarka. Tifredsstillende vanntilgang, egnet både for sommer- og vinterbeite.

Hovøya

Hovøya har plassering 600 m. vest for Kalvøya. Kupert, bratt terrenget med lett forvitrende berggrunn som gir masse sprekker. Vegetasjonsdekket preget av stor andel nakent berg (ca. 30 %) sammenliknet med de andre øyene. Dominans av tørr/fuktig fattighei på grunt torvdekke. Naturtypen jevnt fordelt mellom *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 50 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 50 %. Mengdearter bl.a. torvull, røsslyng, krekling, blokkebær, molte, skrubbær og heigråmose. Noe engpreg på toppen med bla.a. flekkmarihånd, linnea, slåttestarr, legeveronika, gullris, rødsvingel, vendelrot, tepperot, tiriltunge og brudespore. Lav steds kvalitet pga. farlig fjellstruktur. Ca. 75 % død lyng som følge av vinterskaden 2014. Røsslyng gammel, forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Enkelte oppslag med bjørk og rogn i bergsprekker, ellers ikke gjengrodd. Spor av torvtekt. Pause i beitinga her siste årene grunnet lite lyng. Kan ha beite i fremtiden, men krevende terreng på arealet med mye lyng, samt mye nakent berg.

Sandøya

Øya ligger 200 m. nord for Hovøya og 2 km nordvest for Risværøya. Forholdsvis slakt og småkupert terreng. Sammenhengende vegetasjonsdekket med lite berg oppe i dagen. Noen oppslag med bjørk finnes, men gjengroing nærmest totalt fraværende. Einer flekkvis mengdeart. Naturtypen er *Kalkfattig, lite tørkeutsatt hei* (fattige fuktheier) 70 % og *Kalkfattig, tørkeutsatt hei* (fattige tørrheier) 30 %. Arter bl.a. torvull, røsslyng, krekling, blokkebær, molte, skogstjerne, smyle, tiriltunge, nattfiol, gulaks, småmarimjelle, flekkmarihånd, slåttestarr, legeveronika, rødsvingel, tepperot og engfrytle. Ca. 75 % død lyng som følge av vinterskaden 2014. Røsslyng gammel, forvedet og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999). Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Spor av torvtekt. Beite med gammelnorsk sau, 17 sau og 13 lam i 2016, middels beitetrykk i lyngheia – høyere i naturbeitemarka, god hevd. Verdi A grunnet høy vekt på tilstand, fravær av gjengroing og ingen fremmede arter, middels stort areal. Egnet både for sommer- og

vinterbeite grunnet forekomster med røsslyng og store areal med strandeng og naturbeitemark. Rikelig tilgang på vann. Mye forsøpling med plast fra havet i strandsonen.

Naturbeitemark med noe glidende overgang til strandeng nederst. Begge artsgrupper inkludert her. Generelt fattig beiteeng, men noe påvirket av skjellsand. Delnaturtyper er *Fattig beitetørreng* (80 %) og *Fattig beiteeng* (10 %), samt tendenser til Strandeng (10 %). Arsmangfold bl.a. hvitkløver, tiriltunge, gåsemure, rødsvingel, engrapp, blåklokke, tveskjeggveronika, gulaks, karve, smalkjempe, gjeldkarve, marikåpe sp., rødkløver, fuglevikke, myrmaure, myrhatt, enghumleblom, tunsmåarve, bogestarr, slåttestarr, gulstarr, ljåblom og hanekam. Beites med gammelnorsk sau, 18 sau og 14 lam i 2016. Hardt beitetrykk, også fra gås, men ikke overbeite, tråkk eller erosjonsskader. Verdi A som følge av høy vekt på antall arter, størrelse og tilstand.

Fremmede arter:

Sitkagran, prakthjelm,

Kulturminner:

Innenfor kulturbeitet finnes kulturminne med datering til mulig steinalderboplass. (Kulturminnebasen Askeladden 2016). Dette er automatisk fredet kulturminner fra før reformasjonen (1537), som er fredet etter Kulturminneloven. I tillegg finnes tufter fra tidligere bebyggelse på øya og flere steingjerder.

Skjøtsel og hensyn:

Skjøtsel i form av beite bør videreføres og lyngsviing gjeninnføres.

Del av helhetlig landskap:

Kystlyngheia ved Risværet og omkringliggende øyer utgjør en viktig del av et større kystlyngheiareal i Nærøy, der også naturbeitemark inngår i et helhetlig kulturlandskap preget av kystjordbruk.

Verdibegrunnelse:

Risværoya innehar kalkrik kystlynghei, noe som er sjeldent i denne regionen. Får verdi A grunnet stort areal, artsrikt, god tilstand (i bruk) og fravær av gjengroing.

Naturbeitemark med Verdi A grunnet stort areal, god hevd med beite, ikke gjødeslpåvirket, artsrikt og fravær av gjengroing og tekniske inngrep.

Strandeng med Verdi B grunnet god hevd med beite, ikke gjødeslpåvirket, artsrikt og fravær av tekniske inngrep.

Risværet har også stor landskapsverdi for regionen bestående av gammelt kulturlandskap preget av kystjordbruk. Området som helhet opplever likevel en økende trussel i form av tiltagende gjengroing.

Merknad:

6 Kilder

Nubdal, K. 2016. Pers. med.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. *Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012*. Artsdatabanken, Trondheim.

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.

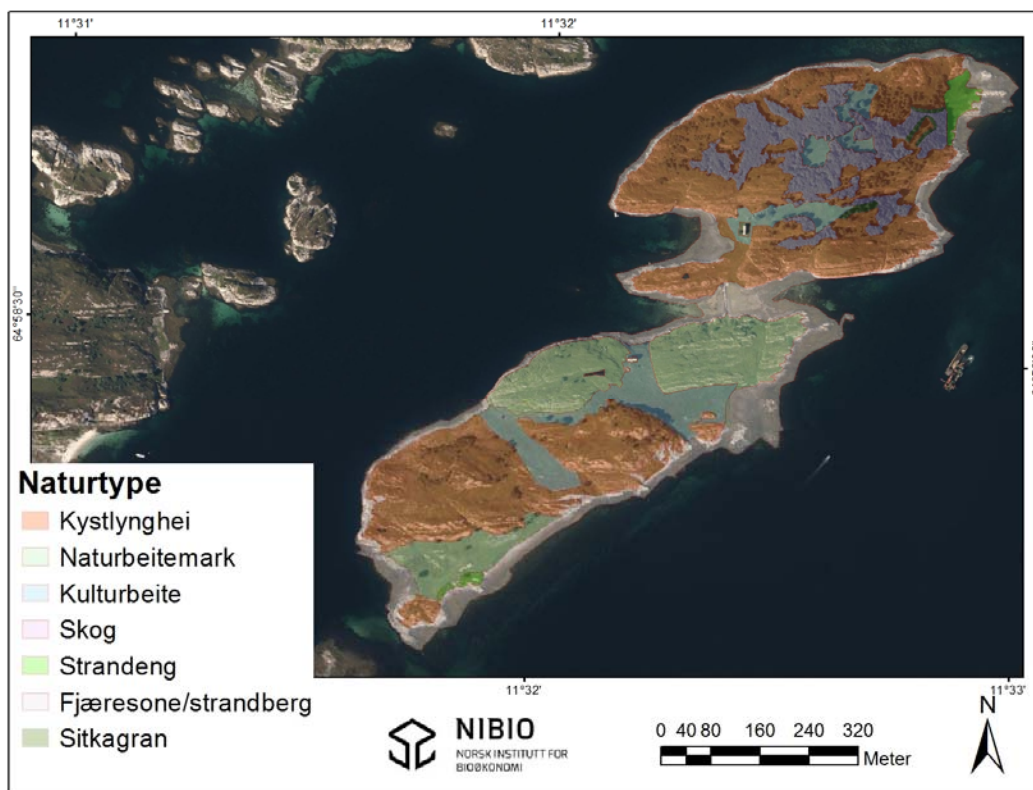
Kystlyngheiene i Norge – kunnskapsstatus og beskrivelse av 23 referanseområder | M23-2013

Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

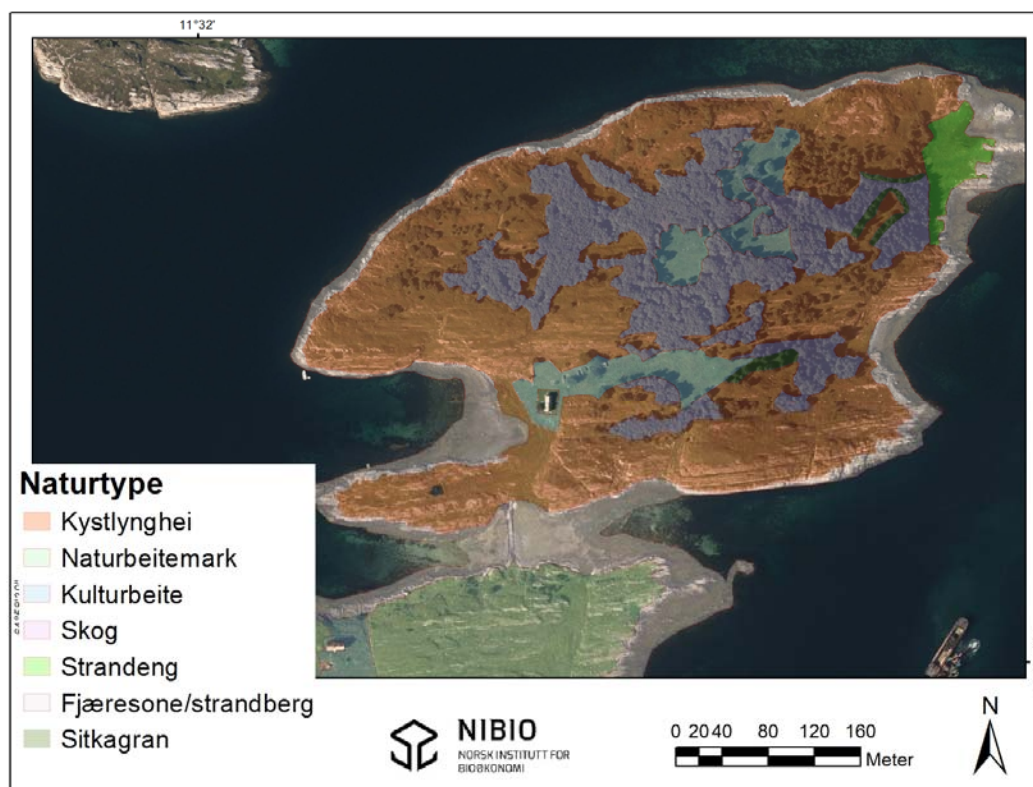
Moen, A., Lyngstad, A., Nilsen, L.S. & Øien, D.-I. 2006. Kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap i Midt-Norge. – NTNU Vitensk.mus. Rapp. bot. Ser. 2006-3: 1-98.

NGU u.d. Berggrunn Nasjonal berggrunnsdatabase. Lokalisert 20.10.2015 på <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>

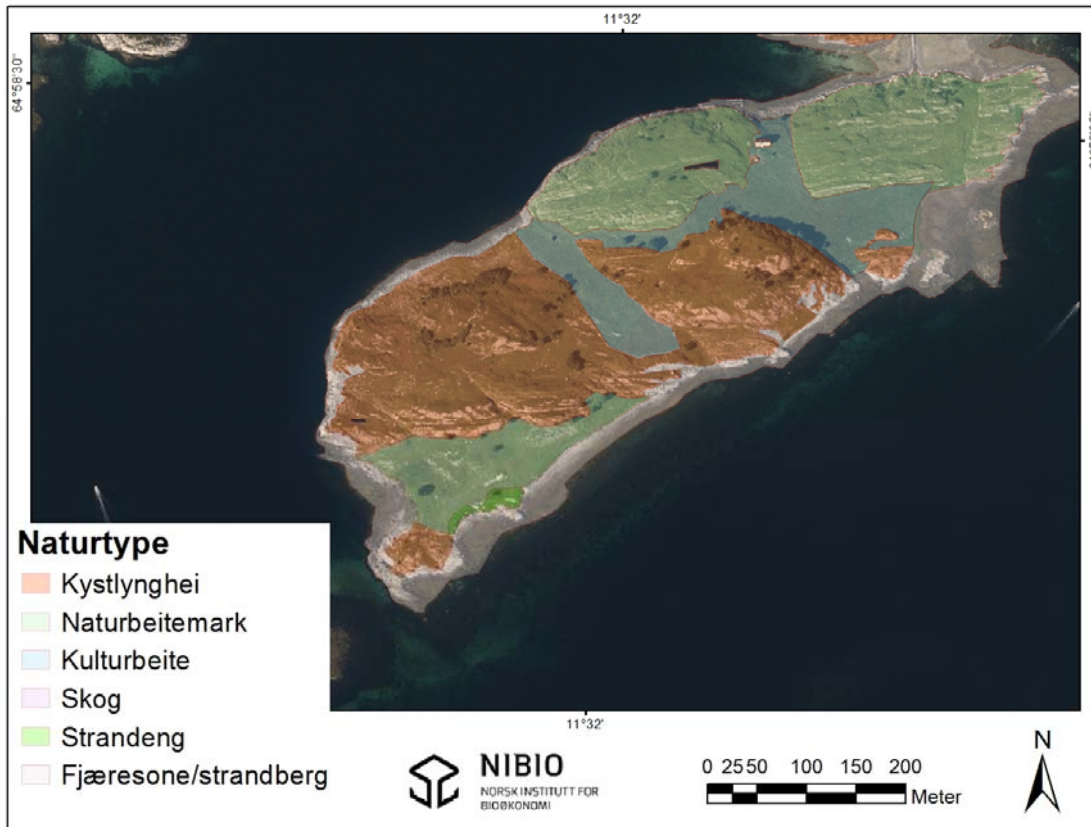
7 Ortofoto/kart

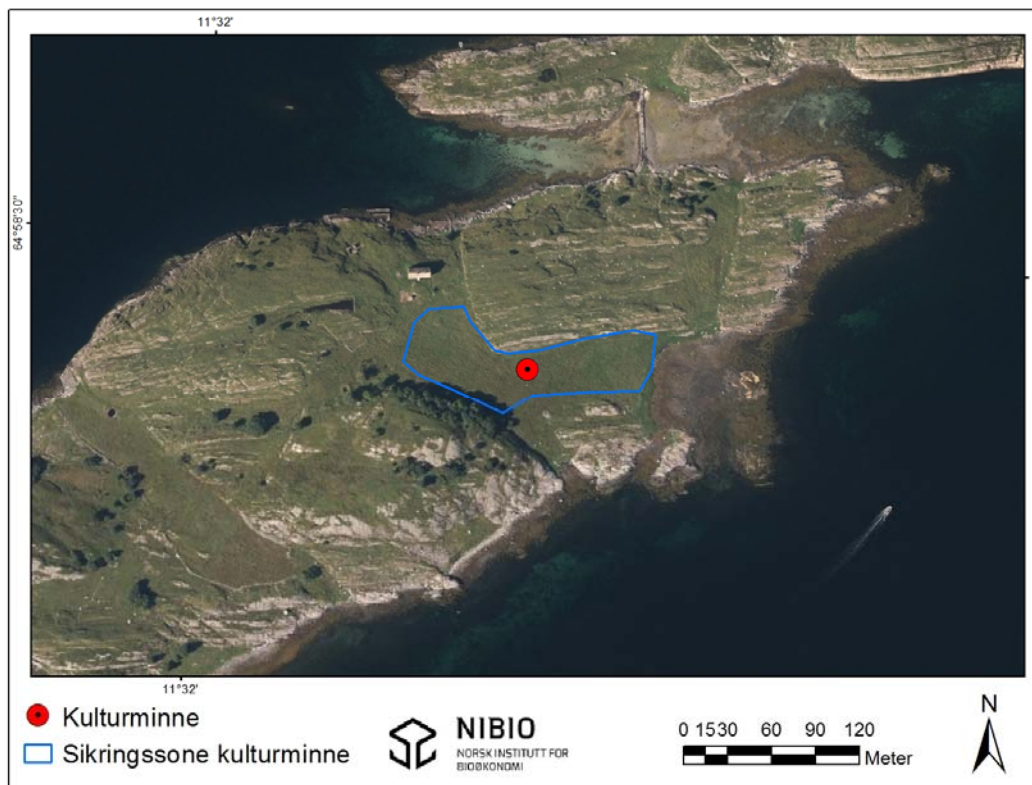
Figur 4. Oversikt naturtyper for Risværøya. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

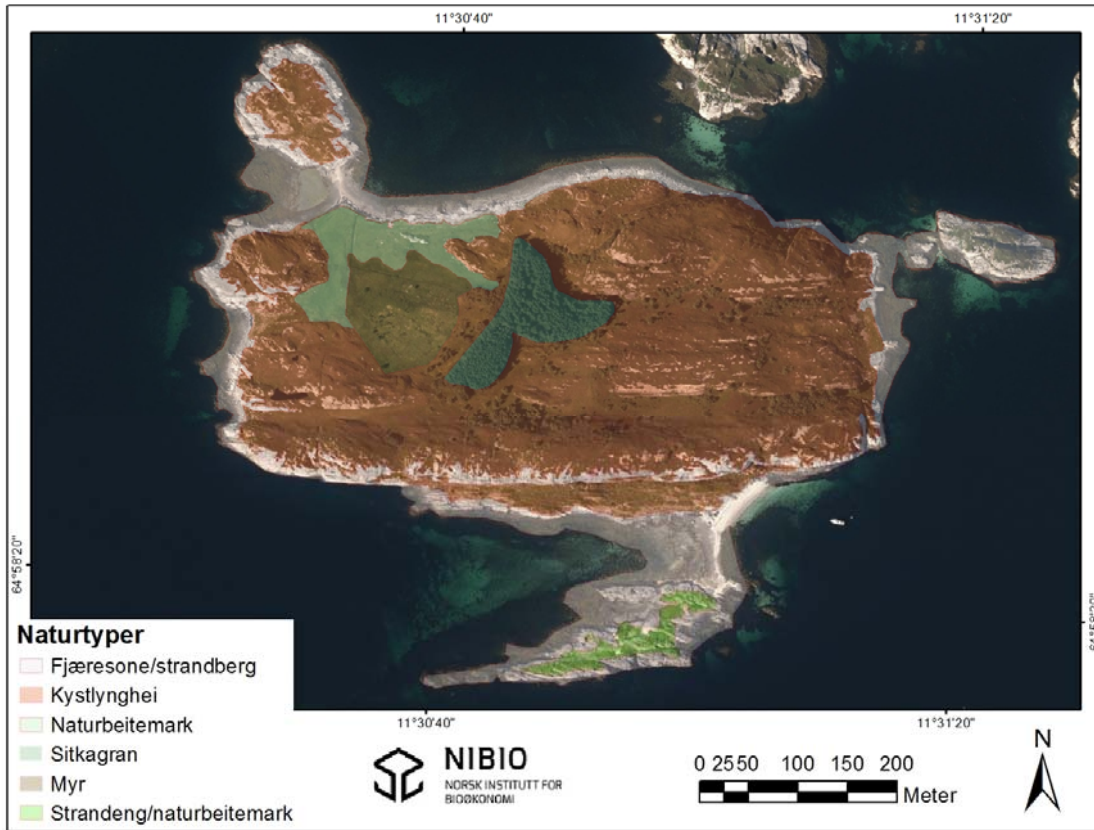
Figur 5. Naturtyper Risværøya nordre del, med kystlynghei verdi A og strandeng verdi B. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

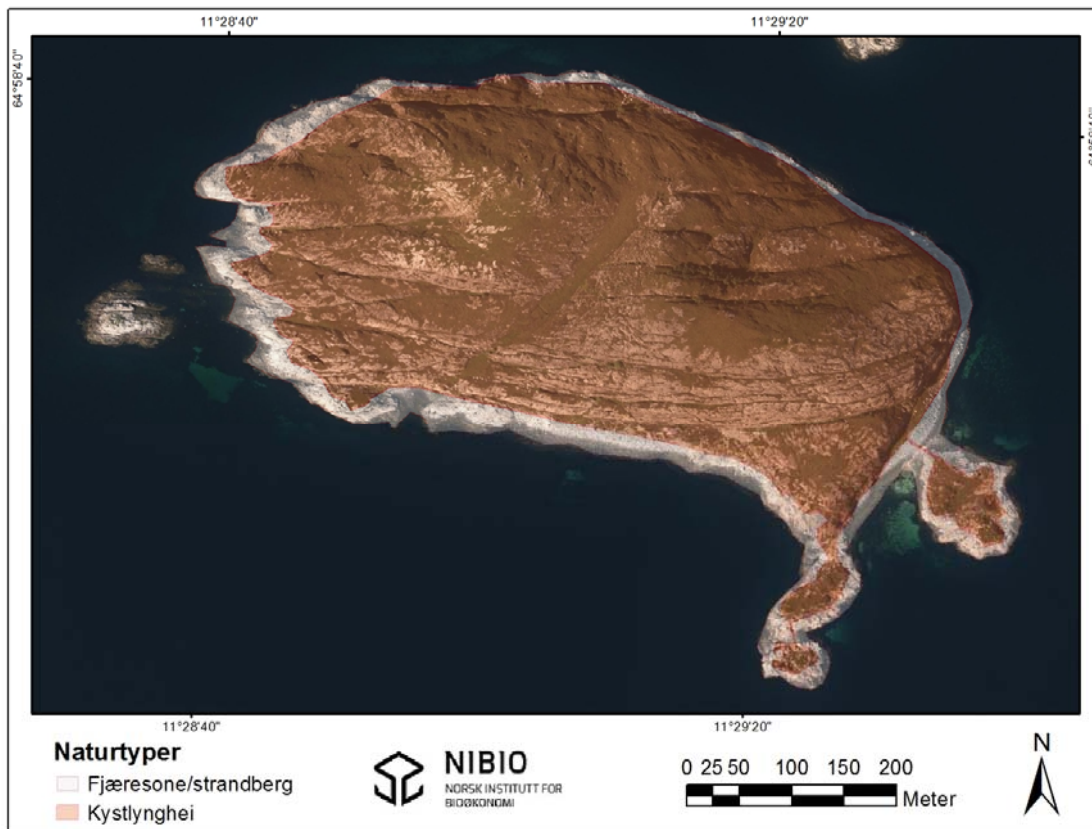
Figur 6. Naturtyper Risværøya søndre del, med kystlynghei verdi A, naturbeitemark verdi B og strandeng verdi B. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

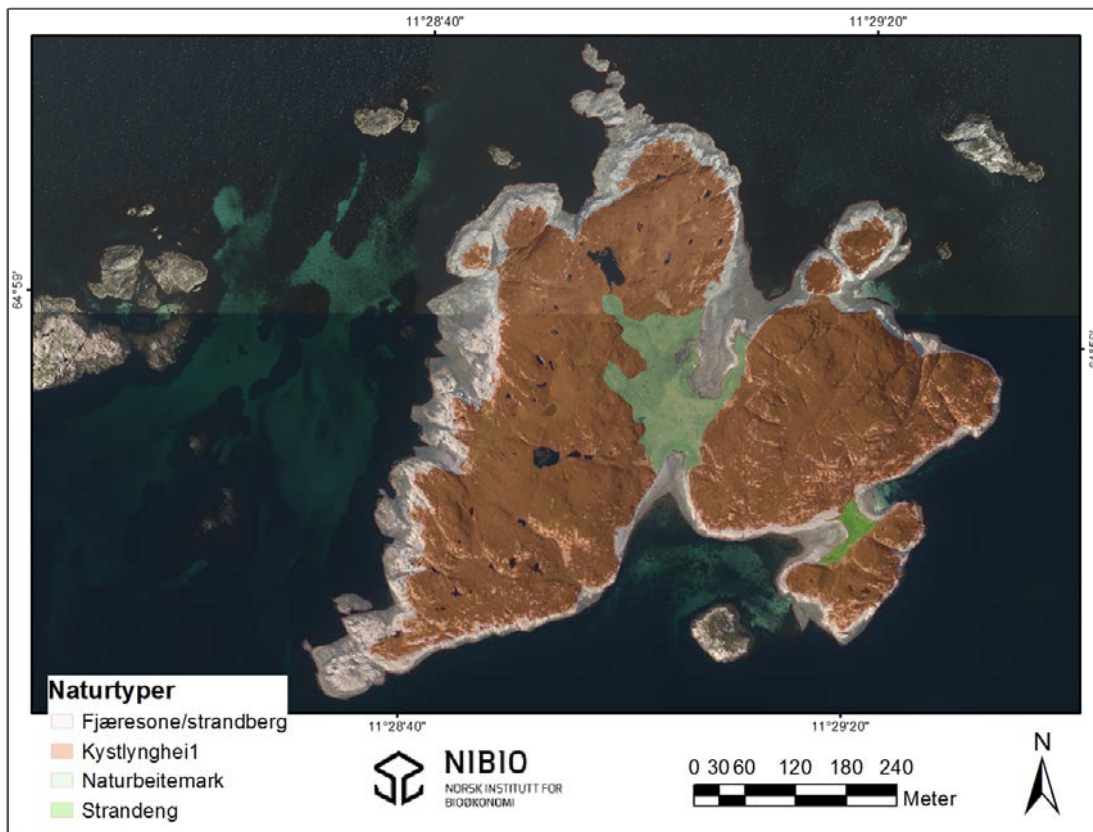
Figur 7. Oversikt over kulturminnets plassering i kulturbeitet på Risværøya (inntegnet blått) inkludert 5 meter sikringssone. Kartgrunnlag: Norge digitalt og Kulturminnebasen Askeladden.

Figur 8. Naturtyper Kalvøya, med kystlynghei verdi B og naturbeitemark verdi B. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 9. Naturtyper Hovøya, med kystlynghei verdi B. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 10. Naturtyper Sandøya, med kystlynghei verdi A, naturbeitemark verdi A og strandeng Verdi B. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

8 Bilder

Figur 11. Risværøya: Rik tørrhei med større innslag av urter og gras i lyngheia. I bakgrunnen skogkledt areal der lyngheia og naturbeitemarka nå er utgått. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 12. Risværøya: Sørilige del med fattig kystlynghei dominert av bl.a. krekling, blokkebær og torvull. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 13. Risværøya: Parti med naturbeitemark på sørlige del, sett mot sør. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 14. Risværøya: Parti med naturbeitemark på sørlige del, som aller nederst går over i strandeng. Sett mot sørøst. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 15. Risværøya: nordlige del. Rik beitetørreng med flekkmarihånd, tirlunge, engfrytle, gulaks, åkerminneblom og bleikstarr. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 16. Risværøya: nordlige del, med strandeng. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 17. Risværøya: Risværet med omkringliggende øyer beites av rasen gammel norsk sau. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 18. Risværøya: sørlige del med kulturbeite (tidligere innmark) til venstre og naturbeitemarka til høyre, avgrenset av steingjerde. Kulturbeitet utgjør i dag noe mer næringsrik, grasdominert mark med sølvbunke som en av dominerende mengdearter. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 19. Risværøya: nordlige del med kystlynghei i forgrunnen. På skogsarealet sees plantasjer med sitkagran. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 20. Risværøya: nordlige del. Sitkagran i ferd med å spre seg inn i kystlyngheia. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 21. Risværøya: sørlige del, med enkeltindivider av sitkagran som har spredt inn i naturbeitemarka. Legg merke til at trærne bærer kongler i toppen. Foto: Line Johansen/NIBIO, 29.06.2016.

Figur 22. Kalvøya: i forgrunnen gjengroing med bjørk, kystlynghei i midten og et større plantefelt med sitkagran i bakgrunnen. Foto: Sølvi Wehn/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 23. Kalvøya: røsslyng med reetablering etter vinterskaden på lyngen i 2014. Denne revegeteringen er dog lite i omfang, med resultat at kystlyngheia har store mengder død røsslyng. Foto: Sølvi Wehn/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 24. Kalvøya: naturbeitemarka nordvest på øya. Foto: Sølvi Wehn/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 25. Kalvøya: fattig fukthei med bl.a. torvull, krekling og røsslyng. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 26. Kalvøya: fattig tørrhei, der torvull er nesten fraværende. Bildet viser også at røsslyng har bedre revegetering i sørhellinger etter vinterskaden 2014, sammenliknet med nordhellinger. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 27. Kalvøya: parti med gjengroing i kystlyngheia. Dette viser at på sikt vil øyene på Risværet bli skogkledde hvis skjøtsel opphører. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 28. Sandøya: øya har store sammenhengende partier med fattig fukthei med bl.a. krekling, torvull, røsslyng og molte. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 29. Sandøya: feltsjikt fattig fukthei med krekling, einer, blokkebær, røsslyng og molte. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 30. Sandøya: naturbeitemarka omkranset av kystlynghei. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 31. Hovøya: forsenkning med fattig fukthei mens høydedragene har fattig tørrhei. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 32. Hovøya: feltsjikt med fattig fukthei, bestående av slåttestarr, røsslyng, blokkebær, torvull, tyttebær og skogstjerne. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 33. Hovøya: fattig fukthei sett mot nordvest. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

Figur 34. Hovøya: flekkmarihånd trives gjerne i fattig kystlynghei og har stor utbredelse på Hovøya. Arten er ikke en rikhei-indikator. Foto: Line Johansen/NIBIO, 30.06.2016.

9 Artsliste

Artslista er basert på rask gjennomgang av lokalitetene og er ikke uttømmende.

Risværoya - kystlynghei

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>
Selje	<i>Salix caprea</i>
Sitkagran	<i>Picea sitchensis</i>
Sølvvier	<i>Salix glauca ssp. glauca</i>
Ørevier	<i>Salix aurita</i>

Urter

Beitesvæve	<i>Hieracium vulgata</i>
Bitterbergknapp	<i>Sedum acre</i>
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>
Blåklokke	<i>Campanula rotundifolia</i>
Blåknapp	<i>Succisa pratensis</i>
Blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>
Brudespore	<i>Gymnadenia conopsea</i>
Engfiol	<i>Viola canina ssp. canina</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Følblom	<i>Leontodon autumnalis</i>
Grov Natffiol	<i>Platanthera chlorantha</i>
Gullris	<i>Solidago virgaurea</i>
Hanekam	<i>Lychnis flos-cuculi</i>
Harerug	<i>Bistorta vivipara</i>
Hvitbladtistel	<i>Cirsium helenioides</i>
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>
Hvitmaure	<i>Galium boreale</i>
Hvitveis	<i>Anemone nemorosa</i>
Kattefot	<i>Antennaria dioica</i>
Krekling	<i>Empetrum nigrum ssp. nigrum</i>
Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>
Marikåpe sp.	<i>Alchemilla sp.</i>
Mjødurt	<i>Filipendula ulmaria</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Rosenrot	<i>Rhodiola rosea</i>
Rundbelg	<i>Anthyllis vulneraria</i>
Rypebær	<i>Arctostaphylos alpinus</i>
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>

Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>
Skrubbær	<i>Cornus suecica</i>
Smalkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>
Småengkall	<i>Rhinanthus minor</i>
Småmarimjelle	<i>Melampyrum sylvaticum</i>
Stormarimjelle	<i>Melampyrum pratense</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tettegras	<i>Pinguicula vulgaris</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Tyttbær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>
Vanlig arve	<i>Cerastium fontanum ssp. vulgare</i>
Øyentrøst sp.	<i>Euphrasia sp.</i>

Graminider

Agnorstarr	<i>Carex microglochin</i>
Bjønnskjegg	<i>Trichophorum cespitosum</i>
Bleikstarr	<i>Carex pallescens</i>
Blåstarr	<i>Carex flacca</i>
Blåtopp	<i>Molinia caerulea</i>
Bråtestarr	<i>Carex pilulifera</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>
Engrapp	<i>Poa pratensis ssp. pratensis</i>
Finnskjegg	<i>Nardus stricta</i>
Geitsvingel	<i>Festuca vivipara</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Hårstarr	<i>Carex capillaris</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Slåtestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>
Smyle	<i>Avenella flexuosa</i>
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa</i>
Torvull	<i>Eriophorum vaginatum</i>

Risværoya - naturbeitemark

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Sitkagran	<i>Picea sitchensis</i>
Ørevier	<i>Salix aurita</i>

Urter

Bitterbergknapp	<i>Sedum acre</i>
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåfjær	<i>Polygala vulgaris</i>
Blåklokke	<i>Campanula rotundifolia</i>
Blåknapp	<i>Succisa pratensis</i>
Blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>

Brudespore	<i>Gymnadenia conopsea</i>
Engfiol	<i>Viola canina ssp. canina</i>
Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fjellmarikåpe	<i>Alchemilla alpina</i>
Flekkmarihånd	<i>Dactylorhiza maculata</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Grasstjerneblom	<i>Stellaria graminea</i>
Grov nattfiol	<i>Platanthera chlorantha</i>
Hanekam	<i>Lychnis flos-cuculi</i>
Harerug	<i>Bistorta vivipara</i>
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>
Hvitmaure	<i>Galium boreale</i>
Karve	<i>Carum carvi</i>
Kattefot	<i>Antennaria dioica</i>
Klengemaure	<i>Galium aparine</i>
Kvann	<i>Angelica archangelica</i>
Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>
Lodnerubblom	<i>Draba incana</i>
Marikåpe sp.	<i>Alchemilla sp.</i>
Marinøkkel	<i>Botrychium lunaria</i>
Mjødurt	<i>Filipendula ulmaria</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Reinfann	<i>Tanacetum vulgare</i>
Rundbelg	<i>Anthyllis vulneraria</i>
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>
Smalkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>
Strandkjempe	<i>Plantago maritima</i>
Sumpmaure	<i>Galium uliginosum</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Tviskjeggveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>
Vill-lin	<i>Linum catharticum</i>
Vårkål	<i>Ficaria verna</i>
Åkerminneblom	<i>Aphanes arvensis</i>
Åkersnelle	<i>Equisetum arvense ssp. arvense</i>

Graminider

Agnorstarr	<i>Carex microglochin</i>
Bleikstarr	<i>Carex pallescens</i>
Blåstarr	<i>Carex flacca</i>
Blåtopp	<i>Molinia caerulea</i>
Dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>
Geitsvingel	<i>Festuca vivipara</i>

Grønnstarr	<i>Carex demissa</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Hestehavre	<i>Arrhenatherum elatius</i>
Ryllsiv	<i>Juncus articulatus</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Slåttestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa</i>

Risværoya - strandeng

Urter

Fjellfrøstjerne	<i>Thalictrum alpinum</i>
Jåblom	<i>Parnassia palustris</i>
Fjæresauløk	<i>Triglochin maritima</i>
Strandnellik	<i>Armeria maritima</i>
Øyentrøst sp.	<i>Euphrasia sp.</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina ssp. anserina</i>
Hanekam	<i>Lychnis flos-cuculi</i>
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>
Myrmaure	<i>Galium palustre</i>
Tangmjelde	<i>Atriplex prostrata ssp. prostrata</i>
Strandrug	<i>Leymus arenarius</i>
Åkerminneblom	<i>Aphanes arvensis</i>
Stornesle	<i>Urtica dioica</i>

Graminider

Rustsivaks	<i>Blysmus rufus</i>
Saltsiv	<i>Juncus gerardii</i>
Buestarr	<i>Carex maritima</i>
Dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>
Engsvingel	<i>Festuca pratensis</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>

Risværoya - kulturbeite

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
-------	-------------------------

Urter

Beitesvæve	<i>Hieracium vulgata</i>
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåknapp	<i>Succisa pratensis</i>
Engfiol	<i>Viola canina ssp. canina</i>
Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Følbløm	<i>Leontodon autumnalis</i>
Harerug	<i>Bistorta vivipara</i>
Karve	<i>Carum carvi</i>
Kattefot	<i>Antennaria dioica</i>

Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>
Skrubbær	<i>Cornus suecica</i>
Smalkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>
Stornesle	<i>Urtica dioica</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>

Graminider

Dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>
Engrapp	<i>Poa pratensis ssp. pratensis</i>
Finnskjegg	<i>Nardus stricta</i>
Geitsvingel	<i>Festuca vivipara</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Hundegras	<i>Dactylis glomerata ssp. glomerata</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Slåtestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa</i>
Timotei	<i>Phleum pratense ssp. pratense</i>
Torvull	<i>Eriophorum vaginatum</i>

Kalvøya - kystlynghei

Trær og busker

Bjørk	<i>Betula pubescens</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Rogn	<i>Sorbus aucuparia</i>
Sitkagran	<i>Picea sitchensis</i>
Vanlig furu	<i>Pinus sylvestris</i>
Ørevier	<i>Salix aurita</i>

Urter

Bjønnekam	<i>Blechnum spicant</i>
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>
Fugletelg	<i>Gymnocarpium dryopteris</i>
Krekling	<i>Empetrum nigrum ssp. nigrum</i>
Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>
Linnea	<i>Linnaea borealis</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Rypebær	<i>Arctostaphylos alpinus</i>
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>
Skrubbær	<i>Cornus suecica</i>
Småsyre	<i>Rumex acetosella</i>
Stormarimjelle	<i>Melampyrum pratense</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tettegras	<i>Pinguicula vulgaris</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>
Vanlig arve	<i>Cerastium fontanum ssp. vulgare</i>

Øyentrøst sp. *Euphrasia sp.*

Graminider

Engfrytle *Luzula multiflora ssp. multiflora*
Gulaks *Anthoxanthum odoratum*
Kornstarr *Carex panicea*
Slåttestarr *Carex nigra ssp. nigra*
Smyle *Avenella flexuosa*
Torvull *Eriophorum vaginatum*
Trådsiv *Juncus filiformis*
Veirapp *Poa supina*

Kalvøya - naturbeitemark

Trær og busker

Einer *Juniperus communis*

Urter

Blåklokke *Campanula rotundifolia*
Enghumbleblom *Geum rivale*
Engsoleie *Ranunculus acris*
Gjeldkarve *Pimpinella saxifraga*
Gåsemure *Potentilla anserina ssp. anserina*
Hanekam *Lychnis flos-cuculi*
Hvitkløver *Trifolium repens*
Karve *Carum carvi*
Klengemaure *Galium aparine*
Krekling *Empetrum nigrum ssp. nigrum*
Løvetann sp. *Taraxacum sp.*
Marikåpe sp. *Alchemilla sp.*
Mjødurt *Filipendula ulmaria*
Rødkløver *Trifolium pratense*
Smalkjempe *Plantago lanceolata*
Småsyre *Rumex acetosella*
Tepperot *Potentilla erecta*
Tiriltunge *Lotus corniculatus*
Tunsmåarve *Sagina procumbens*
Tviskjeggveronika *Veronica chamaedrys*
Vanlig arve *Cerastium fontanum ssp. vulgare*

Graminider

Engrapp *Poa pratensis ssp. pratensis*
Engkvein *Agrostis capillaris*
Gulaks *Anthoxanthum odoratum*
Rødsvingel *Festuca rubra*
Sølvbunke *Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa*

Sandøya - kystlynghei

Trær og busker

Bjørk *Betula pubescens*
Einer *Juniperus communis*
Rogn *Sorbus aucuparia*

Ørevier *Salix aurita*

Urter

Blokkebær *Vaccinium uliginosum*
Blåbær *Vaccinium myrtillus*
Blåklokke *Campanula rotundifolia*
Engsyre *Rumex acetosa*
Flekkmarihånd *Dactylorhiza maculata*
Fugletelg *Gymnocarpium dryopteris*
Fuglevikke *Vicia cracca*
Krekling *Empetrum nigrum ssp. nigrum*
Legeveronika *Veronica officinalis*
Molte *Rubus chamaemorus*
Nattfiol *Platanthera bifolia*
Røsslyng *Calluna vulgaris*
Skogstjerne *Trientalis europaea*
Stormarimjelle *Melampyrum pratense*
Tepperot *Potentilla erecta*
Tettegras *Pinguicula vulgaris*
Tiriltunge *Lotus corniculatus*

Graminider

Engfrytle *Luzula multiflora ssp. multiflora*
Gulaks *Anthoxanthum odoratum*
Rødsvingel *Festuca rubra*
Slåttestarr *Carex nigra ssp. nigra*
Smyle *Avenella flexuosa*
Torvull *Eriophorum vaginatum*

Sandøya - naturbeitemark

Trær og busker

Einer *Juniperus communis*

Urter

Blåklokke *Campanula rotundifolia*
Enghumleblom *Geum rivale*
Engsoleie *Ranunculus acris*
Engsyre *Rumex acetosa*
Fuglevikke *Vicia cracca*
Gåsemure *Potentilla anserina ssp. anserina*
Hanekam *Lychnis flos-cuculi*
Hvitkløver *Trifolium repens*
Jåblom *Parnassia palustris*
Karve *Carum carvi*
Marikåpe sp. *Alchemilla sp.*
Mjødurt *Filipendula ulmaria*
Myrhatt *Potentilla palustris*
Myrmaure *Galium palustre*
Rødkløver *Trifolium pratense*
Stornesle *Urtica dioica*
Tepperot *Potentilla erecta*
Tiriltunge *Lotus corniculatus*
Vanlig arve *Cerastium fontanum ssp. vulgare*

Veitistel *Cirsium vulgare*
Øyentrøst sp. *Euphrasia sp.*

Graminider

Engrapp *Poa pratensis ssp. pratensis*
Engkvein *Agrostis capillaris*
Gulaks *Anthoxanthum odoratum*
Rødsvingel *Festuca rubra*
Tunsmåarve *Puccinellia distans*
Buestarr *Carex maritima*
Slåttestarr *Carex nigra ssp. nigra*
Gulstarr *Carex flava*

Hovøya

Trær og busker

Bjørk *Betula pubescens*
Einer *Juniperus communis*
Rogn *Sorbus aucuparia*

Urter

Bitterbergknapp *Sedum acre*
Blokkebær *Vaccinium uliginosum*
Blåbær *Vaccinium myrtillus*
Brudespore *Gymnadenia conopsea*
Engsoleie *Ranunculus acris*
Engsyre *Rumex acetosa*
Flekkmarihånd *Dactylorhiza maculata*
Fugletelg *Gymnocarpium dryopteris*
Gullris *Solidago virgaurea*
Kratmjølke *Epilobium montanum*
Krekling *Empetrum nigrum ssp. nigrum*
Legeveronika *Veronica officinalis*
Linnea *Linnaea borealis*
Molte *Rubus chamaemorus*
Rød jonsokblom *Silene dioica*
Røsslyng *Calluna vulgaris*
Skogstjerne *Trientalis europaea*
Skrubbær *Cornus suecica*
Stormarimjelle *Melampyrum pratense*
Tepperot *Potentilla erecta*
Tettegras *Pinguicula vulgaris*
Tiriltunge *Lotus corniculatus*
Tyttebær *Vaccinium vitis-idaea*
Vendelrot *Valeriana sambucifolia ssp. sambucifolia*

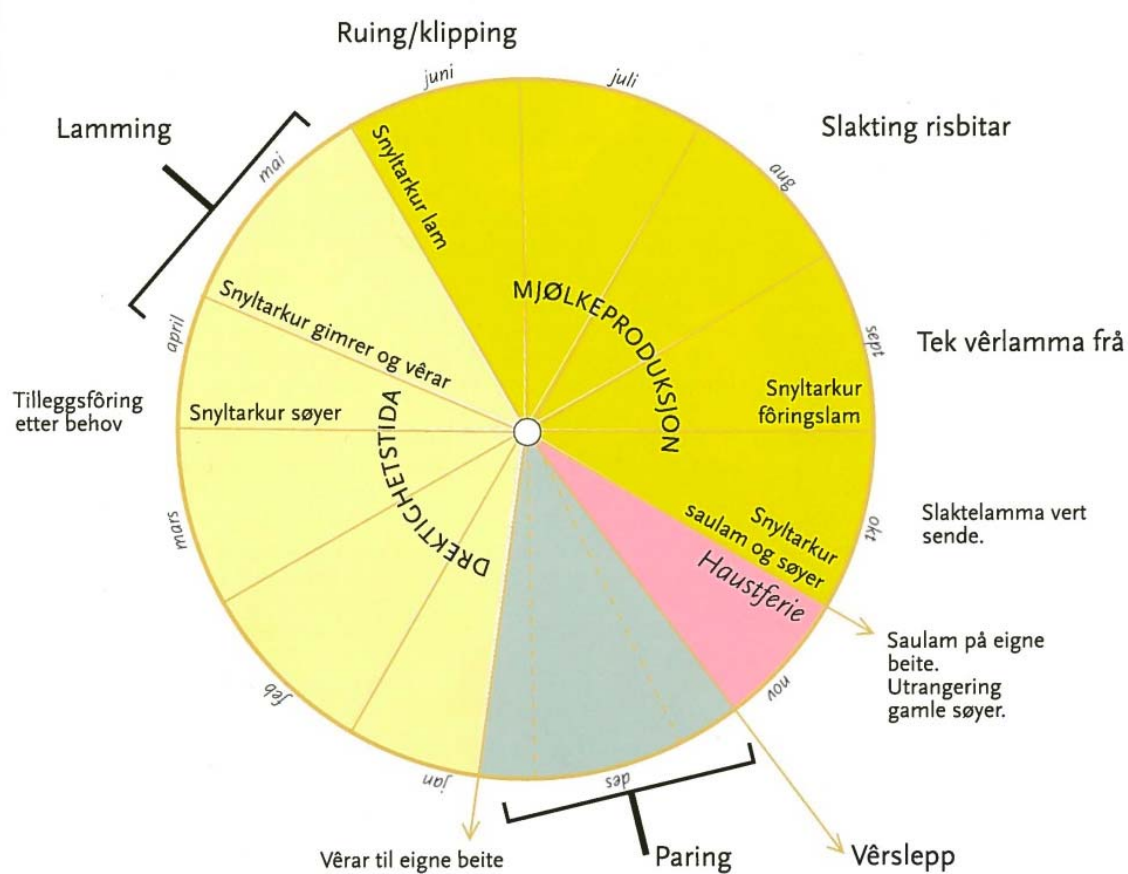
Graminider

Engrapp *Poa pratensis ssp. pratensis*
Rødsvingel *Festuca rubra*
Slåttestarr *Carex nigra ssp. nigra*
Torvull *Eriophorum vaginatum*

Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane)

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøyg (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjytte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjytte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeid.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? En branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)

- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskufler etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Etterord

Nøkkelord:	Kystlynghei, skjøtsel, naturtyper, biologisk mangfold, handlingsplan, skjøtelsesplan, utvalgt naturtype, vegetasjon
Key words:	
Andre aktuelle publikasjoner fra prosjekt:	

NOTATER

NOTATER

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.